

ร่างข้อเสนอนโยบาย เรื่อง นโยบายการหยุดยั้งฝุ่น PM 2.5 ที่ยั่งยืนและเป็นธรรม

➤ สถานการณ์ปัญหา ผลกระทบ ที่โยงกับปัญหาโลกร้อน

‘โลกร้อน’ กับ ‘ฝุ่น PM 2.5’ ไม่ได้เป็นเหตุเป็นผลต่อกันโดยตรง แต่มีสาเหตุร่วมกันจำนวนมาก การแก้ปัญหาฝุ่น PM 2.5 ให้ได้ผล จึงช่วยคลี่คลายสภาวะโลกร้อนลงไปด้วยพร้อมกัน ทั้งนี้ ฝุ่น PM 2.5 ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตและสุขภาพเท่านั้น แต่ยังกระทบต่อสภาวะอย่างลึกซึ้งในทุกมิติ ทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และการเสริมสร้างสภาวะทางปัญญา

จากรายงานข้อมูลสถานการณ์หมอกควันและฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM_{2.5}) พบว่าในปี 2566 ค่าฝุ่น PM_{2.5} สูงกว่าในปีที่ผ่านมา โดยพบว่ามี 15 จังหวัดของประเทศไทยที่มีค่าฝุ่น PM_{2.5} สูงเกิน 51 ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ต่อเนื่องนานเกิน 3 วัน ส่วนใหญ่เป็นจังหวัดที่อยู่ทางภาคเหนือ รวมทั้ง 50 เขตของกรุงเทพมหานคร ด้วย ส่งผลให้ในต้นปีที่ผ่านมา มีผู้ป่วยเกี่ยวกับมลพิษทางอากาศ 1.52 ล้านคน (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2566) จึงต้องเฝ้าระวังในประชากรกลุ่มเสี่ยงทั้งกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้ป่วยที่มีโรคทางปอดและหัวใจ รวมทั้งกลุ่มเด็กเล็ก โดยกระทรวงสาธารณสุขได้มีข้อเสนอแนะให้เลี่ยงการทำกิจกรรมกลางแจ้งอันจะทำให้สัมผัสต่อฝุ่นละอองขนาดเล็กที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่าเหล่านี้ได้ และเป็นปัญหาต่อเนื่องทุกปี

ส่วนสาเหตุสำคัญของฝุ่นพิษ PM 2.5 นั้นส่วนหนึ่งมาจากการเผา ไม่ใช่แค่ชาวบ้าน/ชนเผ่าเผา แต่เกิดจากการเผาไหม้ทุกประเภท คมนาคมขนส่ง โรงงาน พื้นที่เกษตร พื้นที่ป่า ประเทศเพื่อนบ้านที่ส่งผลกระทบมายังประเทศไทย เศษวัสดุจากการทำเกษตร เช่น ช้าวโพต อ้อย ทั้งในประเทศและจากประเทศเพื่อนบ้าน และปัญหาจากโลกร้อน คือ ฝุ่นควันจากไฟป่า ที่เกิดขึ้นถี่และรุนแรงขึ้นจากสภาวะโลกร้อนที่ร้อนขึ้น รวมทั้งมีปัจจัยผลกระทบจากโลกร้อน คือ การระบายอากาศ กระแสลม ลานินญา/เอลนีโญ ลักษณะภูมินิเวศ(แอ่ง) ที่ส่งผลกระทบในระดับภูมิภาค/โลก

➤ สรุปกรอบนโยบายรัฐ วิเคราะห์ปัญหา นโยบายที่เกี่ยวกับโลกร้อนและอื่น ๆ

1. ภาครัฐแก้ปัญหาไม่ได้ เพราะแก้แบบ Event และทำงานแบบ Top-Down
2. มาตรการของรัฐมักตั้งต้นจากอดีตว่า ‘ต้นกำเนิดหลักของฝุ่น PM 2.5 มาจากการเผาในไร่นาโดยชาวบ้านและชาวเขา’ รวมถึง นโยบาย “ห้ามเผา 100%” (Zero Burning)
3. พ.ร.บ. ป้องกันบรรเทาสาธารณภัย ซึ่งนำมาใช้จัดการปัญหาในปัจจุบัน เป็นกฎหมายแนว ‘ตั้งรับ’

- แนวคิด เป้าหมาย บทบาท บทเรียนการขับเคลื่อนของประชาชนที่ผ่านมา เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย
 1. ต้องสร้างการมีส่วนร่วมขนาดใหญ่ทุกภาคส่วน โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง
 2. ต้องมีข้อมูลที่มาของฝุ่น PM 2.5 อย่างชัดเจน ไปให้พ้นจากอคติว่า ‘เกิดจากการเผาของชาวบ้านและชาวเขา’
 3. ต้องมีกฎหมายและนโยบายที่เท่าทันปัญหา มีลักษณะเชิงรุก โดยมุ่งเน้นในเชิงป้องกัน บังคับใช้ได้จริง และสนับสนุนบทบาทภาคประชาชนให้จัดการปัญหาร่วมกับภาครัฐ
 4. ใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อกำกับ ควบคุม ให้รัฐทำหน้าที่ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ดังเช่นกรณีตัวอย่าง ในปี 2566 ในคดีที่ประชาชนฟ้องศาลปกครองว่า นายกรัฐมนตรี และคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ปล่อยปละและไม่ใส่ใจการแก้ไขปัญหาฝุ่นควัน PM 2.5 อย่างจริงจัง และนำมาสู่คำพิพากษา “นายกฯ-กก.สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ” ละเลยหน้าที่และล่าช้าแก้ไขปัญหาฝุ่น PM 2.5

➤ ข้อเสนอแนะนโยบาย

ข้อเสนอต่อภาครัฐ-การเมือง

- 1) จัดทำแผนเป็นวาระแห่งชาติ
- 2) การจัดการปัญหาบนพื้นฐานความรู้ที่ถูกต้อง ชัดเจน ปราศจากอคติ
- 3) สนับสนุนการพัฒนากฎหมายของพรรคการเมือง หรือการตั้งกรรมาธิการของรัฐสภา โดยให้ภาคประชาชนร่วมด้วย
- 4) การกระจายอำนาจสู่ชุมชน อปท. จังหวัด บริหารจัดการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่
- 5) การจัดที่ดินทำกินที่มั่นคง/สิทธิชุมชนจัดการป่าอย่างยั่งยืน
- 6) นโยบายพลังงานสะอาด ขนส่งสาธารณะ รถยนต์ไฟฟ้า โรงงานปลอดมลพิษ
- 7) นโยบายการป้องกัน รักษา เยียวยาสุขภาพประชาชน
- 8) นโยบายเศรษฐกิจสีเขียวควบคู่กับนโยบายเศรษฐกิจฐานราก/นโยบายลดพื้นที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวและเพิ่มพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืนที่สอดคล้องกับแต่ละภูมิภาค
- 9) จัดทำแผนบริหารจัดการเชิงพื้นที่โดยกระบวนการมีส่วนร่วมภาคประชาชน

- **ข้อเสนอต่อภาครัฐกิจ**

- 1) ผู้สร้างมลพิษ/ฝุ่นพิษ หรือทำให้เกิดปัญหาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ต้องมีส่วนรับผิดชอบ ส่งเสริมอากาศสะอาด
- 2) กำหนดเงื่อนไขการป้องกันไม่ให้เกิดฝุ่นพิษ PM 2.5 ในระดับอันตราย ในนโยบายและสัญญาการให้สินเชื่อของธนาคารหรือแหล่งเงินทุนสำหรับภาครัฐกิจ

- **ข้อเสนอต่อภาคประชาชนและนักวิชาการ**

ข้อเสนอต่อภาคประชาชน

- 1) ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดทำแผนบริหารจัดการเชิงพื้นที่
- 2) กัดดันฝั่งอุตสาหกรรมให้แสดงความรับผิดชอบต่อสาธารณะ
- 3) ขับเคลื่อนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงโดยดึงพลังประชาชนกลุ่มต่าง ๆ เข้าร่วม
- 4) สื่อสารข้อมูล/ความรู้ที่ถูกต้อง เกี่ยวกับแหล่งกำเนิด PM 2.5 กับผลกระทบต่อสุขภาพะทุกมิติ
- 5) ออกแบบการสื่อสาร/รณรงค์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม

ข้อเสนอต่อนักวิชาการ

- 1) ทำการศึกษาข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจแหล่งกำเนิดมลพิษ ผู้เกี่ยวข้องและผลกระทบให้ชัดเจน
- 2) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยเชื่อมโยงกับเรื่องต่าง ๆ ให้เห็นองคาพยพของปัญหาทั้งหมดร่วมกันอย่างแจ่มชัด (“เห็นช้างทั้งตัว”)
- 3) เผยแพร่ข้อมูล ความรู้ที่ถูกต้อง ชัดเจน และรอบด้านสู่ประชาชน

- **ข้อเสนอต่อองค์การสหประชาชาติ United Nations : UN)**

- 1) สนับสนุนกฎหมายการบริหารอากาศสะอาด และ แผนนโยบายจัดการฝุ่น PM2.5 ร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน
- 2) ควรส่งเสริมการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศในลักษณะที่เป็นแบบ sub-region (ไทย เมียนมาร์ สปป. ลาว กัมพูชา และเวียดนาม) เพื่อให้การแก้ปัญหาทำได้ง่ายขึ้น
- 3) สนับสนุนให้มีหน่วยงานระดับสากลในการแก้ปัญหามลพิษทางอากาศข้ามพรมแดน พร้อมหน่วยงานสืบสวนสอบสวนมลพิษทางอากาศข้ามพรมแดน
